

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

[Bespreking van: K. van Berkel (2006) *Vóór Heimans en Thijsse: Frederik van Eeden sr. en de natuurbeleving in negentiende-eeuws Nederland*]

Coesèl, M.

DOI

[10.18352/bmgn-lchr.6813](https://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.6813)

Publication date

2008

Document Version

Final published version

Published in

Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Coesèl, M. (2008). [Bespreking van: K. van Berkel (2006) *Vóór Heimans en Thijsse: Frederik van Eeden sr. en de natuurbeleving in negentiende-eeuws Nederland*]. *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden*, 123(2), 287-289.
<https://doi.org/10.18352/bmgn-lchr.6813>

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

UvA-DARE is a service provided by the library of the University of Amsterdam (<https://dare.uva.nl>)

Berkel, K. van, *Vóór Heimans en Thijssse. Frederik van Eeden sr. en de natuurbeleving in negentiende-eeuws Nederland* (Mededelingen van de Afdeling Letterkunde. Nieuwe reeks 69:3; Amsterdam: Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, 2006, 57 blz., €11,-, ISBN 90 6984 499 0).

Bij het horen van de naam Frederik Willem van Eeden denkt men meestal aan de literator/psychiater en niet aan diens vader, de Haarlemse museumdirecteur en amateurbotanicus die dezelfde namen droeg. De vader van de Tachtiger had eigen verdiensten. Het is daarom goed dat Klaas van Berkel eens uitvoerig aandacht aan hem besteedt.

F.W. van Eeden sr. (Frits voor intimi) wordt in 1829 in Haarlem geboren als enige zoon van de bloemenkweker en bollenhandelaar J.A. van Eeden. Zijn vader behoort tot de notabelen van het stadje. Frits is leergierig en heeft al vroeg belangstelling voor de natuur. Hij bezoekt het gymnasium, maar een universitaire studie zit er niet in omdat hij moet gaan werken in het

familiebedrijf. Na het overlijden van zijn vader in 1858 krijgt hij de leiding over de kwekerij, maar het werk bevalt hem allerminst. Hij heeft geen zakentalent en is opgelucht als hij de zaak in 1866 kan verkopen. Inmiddels heeft hij een positie verworven als algemeen secretaris van de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid. Die functie is hem op het lijf geschreven. Van Eeden brengt de Maatschappij tot nieuwe bloei. Hij zorgt voor de aanleg van een koloniale verzameling die uitgroeit tot het Haarlemse Koloniaal Museum. Van Eeden heeft eveneens een aandeel in de totstandkoming van het Museum voor Kunstnijverheid in zijn woonplaats. In beide musea vervult hij de taak van directeur. Zijn vrije tijd besteedt hij, behalve aan rijmen en dichten, aan het maken van lange wandelingen door de vrije natuur. Door zelfstudie ontwikkelt hij zich tot een bekwaam botanicus.

Van Berkel plaatst Van Eeden in perspectief met E. Heimans en Jac. P. Thijssen, de beide onderwijzers die rond 1900 in Nederland de aanzet gaven tot opbloei van de belangstelling voor de natuur en natuurstudie, een verschijnsel dat wel wordt aangeduid met de term 'biologisch reveil'. Heimans en Thijssen waren echter niet de eersten die het Nederlandse volk enthousiast wilden maken voor de 'natuursport'. Een van degenen die hen, zeker ook volgens eigen zeggen, inspireerde was de oude Van Eeden.

Van Eeden viel in zijn tijd op door zijn bevolgen publicaties over de inheemse natuur. Ze verschenen onder meer in het populairwetenschappelijke tijdschrift *Album der Natuur*. Waar zijn medeauteurs zich vooral richtten op de tropische natuur, vestigde Van Eeden de aandacht op de natuur en het landschap in Nederland en schreef hij op basis van eigen aanschouwing over de schoonheid van wilde planten. In 1886 bundelde hij een aantal artikelen over zijn botanische wandelingen door Nederland, onder de titel *Onkruid*. De bundel handelt niet alleen over plantengroei maar ook over het landschap, de mensen en eigenlijk alles wat hij op zijn tochten tegenkwam. Van Berkel beschouwt de botanische passages als de saaiste onderdelen van het boek, maar dit oordeel komt wellicht voort uit het feit dat hij historicus is en geen botanicus.

In *Onkruid* komt ook de passage voor, waar Van Eeden in natuurbeschermingskring om bekend is geworden. Naar aanleiding van het verloren gaan van het Beekbergerwoud noteerde hij dat dit gebied als 'monument' van de natuur behouden had moeten blijven. Van Berkel licht toe dat Van Eeden daarbij een ander (meer historisch) beeld voor ogen had dan de latere oprichters van Natuurmonumenten.

De vraag of Van Eeden een wegbereider was van de latere natuurbeweging van Heimans en Thijssen wordt door Van Berkel ontkennend beantwoord omdat de ideeën en het natuurbeeld van Van Eeden zo verschillend waren van die van hen. De verschillen zijn inderdaad evident. De elitaire Van Eeden leefde in een andere wereld dan Heimans en Thijssen die tot de generatie van de Tachtigers behoorden, lesgaven aan arbeiderskinderen en behalve de negatieve effecten van de industriële revolutie ook de vruchten daarvan zagen. Hoewel Heimans en Thijssen, die onderling ook zeer verschillend waren, anders tegen de natuur aankeken dan Van Eeden vormde zijn werk voor hen (én voor biologen en natuurbeschermers na hen!) echter wel degelijk een bron van

inspiratie en is er sprake van beïnvloeding. Misschien moet je bioloog zijn om het belang in te zien van de overeenkomsten: de passie voor wandelen en waarnemen in de vrije natuur, de overtuiging dat planten en dieren in het veld moeten worden bestudeerd, het besef dat natuurstudie een mens gelukkig kan maken.

Ik zou het toejuichen als een volwaardige biografie van Frederik van Eeden sr. zou worden geschreven. De studie van Van Berkel vormt daartoe een uitstekende aanzet.

Marga Coesèl